

Geen thee in Altena?

Als één van de laatste groene longen ligt het park van Altena wat weggestopt van het leven midden in het dorp. Misschien ben je er wel ooit naar school geweest. Misschien deed je ooit je eerste communie in de kapel. Of misschien heb je er op het terras een theetje gedronken. Of misschien ben je er vroeger wel naar de speeltuin geweest. Want zeker in de jaren zestig en zeventig was de speeltuin van Altena een echt begrip. Zelfs buiten Kontich. Het was ook een tijd dat niemand zich zorgen maakte om de uitspraak van de naam Altena. *Altena was Altena*.

Maar in de jaren tachtig kwam er plots een ommezwaai. De speeltuin ging dicht en van de weeromstuit gingen steeds meer en meer mensen *Alteena* zeggen. Twee decennia en een hoop veranderingen binnen het park later is het probleem er niet beter op geworden. De ene helft van de bevolking hield voet bij stuk en zegt nog altijd Altena, de andere helft wint echter steeds meer veld. Mensen uit die *Alteena*-groep durven zelfs al eens een goeie ouwe *Altenist* corrigeren, waarop dan vaak een betoog volgt dat het altijd Altena is geweest en dat dit ook zo moet blijven. Maar wat is het nu eigenlijk? *Altena* of *Alteena*? En waarom?

De opening van het gemeenschapscentrum lijkt ons een geschikt ogenblik om eens en voor altijd dat probleem op te lossen en de definitieve uitspraak van Altena vast te leggen. Los van elk sentiment, gebaseerd op feiten.

Laten we even teruggaan in de tijd. De eerste attestatie van het toponiem Altena is uit de zestiende eeuw: “goed dat den heren van Diest toelach te behoren geheten Altena”. Met andere woorden, in de zestiende eeuw was er hier sprake van een domein met de naam Altena. In zijn geschiedenis van Kontich verwijst Robert Van Passen hier duidelijk naar. Wat meer is, hij verklaart ook de naam. Maar hij creëert tegelijkertijd wat verwarring. Hij schrijft letterlijk: *Wij kunnen ons niet uitspreken over de vraag of de naam Altena zou dienen verstaan te worden als “al te dicht bij iets” (bij Pluysegem eventueel? Of bij Boutersem?)* (p. 209).

Uit latere gesprekken weten we dat Robert Van Passen niet twijfelde aan de inhoud van de plaatsnaam Altena, maar wel of de naam ontstaan is door de nabijheid van Pluysegem of Boutersem enerzijds, dan wel dat de heren van Diest uit die eerste attestatie die naam hebben meegebracht. Deze familie had immers banden met het aanzienlijke geslacht *van Altena* in Noord-Brabant en het gebeurde wel meer dat een naam met klank werd gekopieerd voor een nieuw kasteel.

Want, laten we hierover duidelijk wezen, over de inhoud van de naam bestaat bij de wetenschappers, in casu de naamkundigen, geen enkele twijfel: Altena betekent inderdaad ook letterlijk al te na(bij) iets anders. Je kunt er naast Van Passen ook Frans Debrabandere op naslaan, of gewoon op internet surfen en bijvoorbeeld Wikipedia raadplegen.

Het is door het voorgaande wel duidelijk geworden dat Altena niet enkel een Kontichs toponiem is. Je vindt de naam ook in Nederland. En het bekendste Altena ligt waarschijnlijk wel in Duitsland. Altona is namelijk het hoofdstation van de Hanzestad Hamburg en heeft precies dezelfde betekenis als zijn Nederlandstalige variant. En vanuit Duitsland is de naam samen met de migranten de grote plas overgestoken en hij heeft zich in Canada en de Verenigde Staten gesetteld.

Zoals bij plaatsnamen vaak voorkomt, leeft de naam ook verder als familienaam. Vooral in Nederland is de familienaam vrij verspreid. De Nederlander Ernst van Altena (1933-1999) vergaarde heel wat roem als tekstdichter en vertaler van chansons. Hij vertaalde o.a. de chansons van Jacques Brel voor een briljante Liesbeth List.

Niks lijkt dus een normale uitspraak in de weg te staan. Een uitspraak die terugreikt tot in de zestiende eeuw. En met het weinige culturele erfgoed dat we nog hebben, gaan we beter voorzichtig om. Monumentenzorg dient immers ook voor namen.

En toch. En toch. Heel wat mensen blijken nu – zonder enige reden – voor *Alteena* te opteren. Zoals we al schreven, moet die beweging zowat in de jaren tachtig zijn ontstaan, misschien zelfs iets vroeger. Naar onze mening en ons aanvoelen - want een wetenschappelijke uitleg is er uiteraard niet voor - ging die evolutie gepaard met de sterke bevolkingsgroei en de opkomst van de lagere school Altena. Rond 1950 woonden er ca. tienduizend mensen in Kontich, nu zijn we met meer dan twintigduizend. En voor de nieuwkomer bestaat er niet diezelfde band tussen naam en plaats. Hij herhaalt wat hij hoort. En hij hoort wat wordt herhaald. En hij hoorde steeds vaker *Alteena*, want het was net die nieuwe Kontichnaar die zijn kinderen massaal naar Altena stuurde. En misschien dacht die nieuwe Kontichnaar zeer volksetymologisch dat *Alteena* een verbastering was van de Griekse godin Athena, een naam die in onze gemeente ook verder leeft in de boekhandel aan de Mechelsesteenweg.

Maar er kunnen nog andere redenen zijn waarom mensen *Alteena* zeggen. Bijvoorbeeld omwille van de spelling. Je kunt de naam Altena gaan beschouwen als een gewoon Nederlands zelfstandig naamwoord en op dat woord de regels gaan toepassen. En dan kom je bij *te* tot een open lettergreep. En een open lettergreep spreek je lang uit, m.a.w. *Alteena* naar analogie met bijvoorbeeld *tenen*. Het lijkt zo eenvoudig, maar er is natuurlijk een maar. Je mag niet zomaar een toponiem beschouwen als elk ander zelfstandig naamwoord. Want dat is het niet. Ons bewust toponiem is samengesteld uit drie aparte woorden, al + te + na, twee bijwoorden en een voorzetsel. Dus onze bewuste tweede lettergreep is een bijwoord dat in combinatie met al *zeer*, in *hoge mate* betekent, zoals in de zin *Hij heeft al te diep in het glas gekeken*. We mogen er geredelijk van uit gaan dat niemand *al tee diep* zal zeggen, net zoals we naar analogie niet zullen zeggen *al tee nabij*. Trouwens, hoe zou je een inwoner van Zulte noemen. En denk ook eens aan kunstenaar. Of zelfs aan de bultenaar van Notre-Dame...

Misschien kan volgende stelling voor de lezer nog het duidelijkste bewijs zijn. In de oude spelling schreef men een lange klinker dubbel. Dit veranderde slechts in 1934. Voorbeelden van die vroegere schrijfwijze vind je zowel bij de toponiemen zoals Contich, Aertselaer of Steekene enerzijds als bij de zelfstandige naamwoorden zoals doodenhof (ga maar eens naar ons kerkhof in de Duffelsesteenweg) als beenen anderzijds. En er is geen enkele historische tekst te vinden, waarin Altena met dubbele e werd geschreven zoals het zou horen indien de juiste uitspraak *Alteena* zou zijn.

Het moge uit voorgaande duidelijk zijn dat we geen keuze hebben bij de uitspraak en dat we moeten gaan voor de naam zoals hij vroeger werd gebruikt: Altena. Tot spijt van wie 't benijdt, maar de (wetenschappelijke) waarheid heeft nu eenmaal zijn recht. Of we echter met dit artikel de trend kunnen omkeren, da's natuurlijk een andere zaak. Maar we hopen in ieder geval dat met deze uitleg elke discussie om de uitspraak voortaan zal gesloten zijn. En we hopen stilletjes dat je er jouw gesprekspartner in de toekomst vriendelijk zult op wijzen dat vanaf nu *Alteena* definitief naar het land van de sprookjes werd verwezen. En dat *Altena* uit het stof is herrezen.

En laten we nu maar met zijn allen hopen dat het nieuwe gemeenschapscentrum een groot succes wordt, zodat de naam Altena ver over de dorpsgrenzen heen wordt uitgedragen. En als je bij een lekker zonnetje op Altena vertoeft, drink dan gerust een theetje en weet dat je met een korte klinker vierhonderd jaar geschiedenis respecteert.

Paul Catteeuw